

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS

TA'LIM VAZIRLIGI

NAMANGAN DAVLAT
UNIVERSITETI

**ILMIY
AXBOROTNOMA**

2022

- **НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК НАМАНГАНСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**
- **SCIENTIFIC BULLETIN OF
NAMANGAN STATE UNIVERSITY**

ISSN:2181-0427

journal.namdu.uz

ZAMONAVIY IPAK YO'LINI TADQIQ ETISH XORIJLIK OLIMLAR NIGOHIDA HAMDA O'ZBEKISTONNING ISHTIROKI

Н.А.Кузиев.

Бухоро давлат университети таянч докторанти

Аннотация: Ushbu maqolada Ipak yo'lini rivojlantirishda xorijlik olimlar tomonidan chop etilgan ilmiy maqolalar hamda O'zbekiston Respublikasining zamonaviy Ipak yo'lining mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy sohalarda tutgan o'rni muhokama etilgan.

Kalit so'zlar: Ipak yo'li, YUNESKO, Ipak yo'li konferensiyasi. O'zbekistonning yangi qiyofasi", "Bir takon, bir yo'l".

ИЗУЧЕНИЕ СОВРЕМЕННОГО ШЕЛКОВОГО ПУТИ ВЗГЛЯДАМИ ЗАРУБЕЖНЫХ УЧЕНЫХ И УЧАСТИЕ УЗБЕКИСТАНА

Н.А.Кузиев базовый докторант

Бухарского государственного университета

Аннотация: В данной статье рассматриваются научные статьи, опубликованные зарубежными учеными о развитии Шелкового пути, а также о роли современного Шелкового пути Республики Узбекистан в социально-экономической и культурной сферах страны.

Ключевые слова: Шелковый путь, конференция Шелкового пути, Новый лицо Узбекистана, Один пояс один путь

EXPLORING THE MODERN SILK ROAD VIEWS OF FOREIGN SCIENTISTS AND THE PARTICIPATION OF UZBEKISTAN

N.A.Kuziev. Basic doctoral student

Bukhara Staty University

Abstract: This article discusses scientific articles published by foreign scientists on the development of the Silk Road, as well as the role of the modern Silk Road of the Republic of Uzbekistan in the socio-economic and cultural spheres of the country.

Keywords: Silk Road, Silk Road Conference, Uzbekistan's new face, One Belt One Road

Kirish

Zamonaviy jamiyat so'nggi o'n yilliklardagi insoniyatning ijtimoiy rivojlanishining mohiyatini ko'p jihatdan belgilaydigan o'ziga xos xususiyatlar bilan ajralib turadi. Ular orasida integratsiya jarayonlari nafaqat mutaxassislar, balki siyosatchilar va ekspertlar, davlat va xalqaro tashkilotlar rahbarlari va boshqalarning ham e'tiborini tortadi. Hozirgi vaqtda integratsiyasiz yashash va mavjud bo'lib bo'lmaydi, bu ijtimoiy hayotning barcha jabhalarida kuzatilmoqda. Butun sayyoradagi barcha mamlakatlar va xalqlarning rivojlanishi, chunki insoniyatning kelajagi ma'lum ma'noda butunlay integratsiya jarayonlariga bog'liq desak mubolag'a bo'lmaydi. Bu fikrni tasdiqlashga xizmat qiladigan yorqin misollar orasida jahon davlatlarining ma'lum bir qismining o'z vaqtida Buyuk Ipak yo'li deb atalgan Ipak yo'lining tiklanishining zamonaviy konsepsiyalarini qayta

yaratish istagi alohida o'rin tutadi. , butun Yevroosiyo qit'asidagi ko'plab xalqlar va davlatlarning ijtimoiy rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega edi. Ushbu tarixiy mashhur voqeaga qaytishning hozirgi zarurati so'nggi yillarda ma'lum sub'ektlarni Ipak yo'lining tiklanishining zamonaviy konsepsiyalarini yaratish va asoslashga majbur qilmoqda, ularning nazariy va falsafiy tahlili va o'rganilishi, bizning fikrimizcha, alohida qiziqish uyg'otadi.

Belgilangan vazifalardan kelib chiqqan holda, bobda Ipak yo'lining tiklanishiga oid zamonaviy konsepsiyalarning mazmun-mohiyati o'z taraqqiyotini jadallashtirish uchun mamlakatlar salohiyatini birlashtirishga xizmat qiluvchi g'oyalar, qarashlar , yondashuvlar va tamoyillar tizimi sifatida belgilab berilgan. Kontsepsiyaning tuzilishi va mo'ljallangan asosiy funktsiyalari ochib berilgan.

Adabiyotlar taxlili

Ипак йўли концепциялари халқаро даражада ўрганилган. Ушбу мавзу бўйича маҳаллий олимлар томонидан олиб борилган тадқиқотларини қамраб олган замонавий Ипак йўли концепцияси масалаларига бағишланган адабиётларни ташкил этади. Бу ёрада тарих йўналишида Э.Ртвеладзе, А. Хўжаев, Р. Мирзаев, О. Кобзева, М. Рахимов, Д. Сайфуллаев, А. Умаров, О. Сирожов каби муаллифларнинг мазкур мавзуга бағишланган илмий адабиётлари яратилган. Хориж олимлари томонидан амалга оширилган фундаментал тадқиқотларини қамраб олади. Мазкур йўналишда хорижий олимлардан Петер Франкопан, Фредерик Старр, Сванте Корнелл каби муаллифларни келтириш мумкин.

Tadqiqot metodologiyasi

Ушбу мавзунинг тадқиқот методологияси tahlil va sintez, umumlashtirish va taqqoslash, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi.

Taxlil va natijalar

Darhaqiqat, Buyuk Ipak yo'li uzoq vaqt davomida G'arb va Sharq, Janub va Shimol davlatlarining iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy integratsiyasida muhim omil bo'lib xizmat qilgan. Buyuk Ipak yo'li Markaziy Osiyoda[1] mintaqaviy va xalqaro munosabatlarning tarixiy rivojlanishida muhim rol o'ynadi . Buyuk Ipak yo'lidagi ilmiy va ilmiy-ommabop asarlar bibliografiyasida mingdan ortiq nomlar, monografiyalar, kitoblar, risolalar, maqolalar, ma'ruzalar, tezislar mavjud.

Ilmiy muomalaga "Ipak yo'li" atamasini ilk bor nemis olimi, tarixchisi, geografi F.Rixtofen (F.Rixtofen) (1833-1905) dostonida 1877 kiritilgan[2].

Shundan so'ng bu atama uning shogirdlari va izdoshlari tomonidan keng qo'llanila boshlandi va asta-sekin jahon tillari leksikasiga kirib bordi. Xarakterli jihati shundaki, Rithoffen o'z kitobida Ipak yo'lida muhim rol o'ynagan Markaziy Osiyo haqida batafsil ma'lumot beradi". U kitobiga Markaziy Osiyo xaritasini ham kiritgan. Bu atama ingliz tilida "Ipak yo'li" , xitoy manbalarida esa asshingingilu (Sichou zhilu) sifatida qo'llaniladi[3].

Taniqli britaniyalik olim, tarixchi va kutubxonachi Syuzan Uitfildning fikricha, Ipak yo'li g'oyasi nisbatan yosh. Bu atama 1877 yilda paydo bo'lgan bo'lsa-da, u faqat o'tgan asrning oxirida keng tarqaldi. Ayrim olimlar, jumladan, Andre Gander Frank 1992-yilda yozgan "Markaziy Osiyoning markaziyligi" insholarida Markaziy Osiyoning ahamiyatini muhokama qilishgan[4].

" Buyuk Ipak yo'lini tarixiy, geografik va madaniy jihatdan ilmiy o'rganish mohiyatan 19- asrning ikkinchi yarmida ko'plab mamlakatlar olimlari tomonidan boshlangan. Uning tadqiqotlariga G'arbiy Evropa, Rossiya va Yaponiya olimlari katta hissa qo'shdilar. Xususan, Yaponiyada "Buyuk ipak yo'li ensiklopediyasi" nashr etildi. 1877-yilda mashhur nemis olimi Ferdinand Pol Vilgelm Rixthofen "Xitoy" klassik ilmiy asarida bepoyon Yevroosiy materigining turli qismlarini birlashtiruvchi yo'llar tizimini nomlagan. "Ipak yo'li" - Seidenstrassen, keyinchalik "Buyuk ipak yo'li" atamasi paydo bo'ldi[5]/

Bu yerda gap "Buyuk ipak yo'li" atamasi va uning Yevropa va Markaziy Osiyo ijtimoiy-madaniy hayotiga ta'siri haqida ketmoqda. Bu atama F. Ritxgofenning mashhur olimlari va shogirdlarining kitoblarida keng qo'llanilgan. Bu yo'llarni ilk bor Marko Polo o'zining "Dunyo navlari kitobi" (1298) asarida "ipak" deb atagan. Yigirmanchi asrning ba'zi tadqiqotchilari "Buyuk Ipak yo'li" nomining prototipi qadimgi dunyoda allaqachon mavjud bo'lgan deb taxmin qilinadi. Shunday qilib, Ammianus tarixida Marcellina (4- asr) to'g'ridan-to'g'ri oltingugurt bilan aloqalar olib boriladigan "katta" (" kengaytirilgan ", "katta", "buyuk") savdo yo'liga ishora qiladi, ya'ni. "ipak xalqi", uni ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilar. Ma'lumki, bu marshrut sanoatgacha bo'lgan jamiyatda eng ishonchli

(12 ming km dan ortiq) va eng "uzoq umr" bo'lgan. U turli tsivilizatsiya mamlakatlari va ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar o'rtasidagi aloqa rolini o'ynadi, jahon iqtisodiyotining zamonaviy tizimi va zamonaviy globallashuvning o'ziga xos muqaddimasi bo'ldi.

O'n yillik va BMT dasturi doirasida bir qator markazlar tarixiy yo'l bo'ylab tadqiqotlarni boshladilar (masalan, yuqorida tilga olingan Ipak yo'li tadqiqot markazi (markaz uchun Ipak Roadology) Yaponiyada) va asoslar 36. Biroq, tadqiqotning o'ziga xos xususiyatlaridan qat'i nazar, barcha tashabbuslar, tashabbuslar, tuzilmalar, birinchi navbatda, mutaxassislardan biri to'g'ri yozganidek, asosiy g'oya atrofida birlashtirilgan: an'anaviy tuzilmani tiklash, agar uning barcha oldingi imkoniyatlari mavjud bo'lsa, mumkin bo'ladi. ishtirokchilar jalb qilinadi va ularning manfaatlari uyg'unlashtiriladi[6].

Davriylashtirishga ko'ra, Buyuk Ipak yo'lining faoliyat ko'rsatish davri III asr o'rtalarini o'z ichiga oladi. eramizning 7-asr o'rtalarigacha. Bu Markaziy Osiyo tarixida juda notinch davr: eski ishlab chiqarish munosabatlari buzilmoqda va yangilari, ba'zi shtatlarning qulashi va ularning o'rniga yangilari kelishi, etnik-siyosiy vaziyat va etnik atlasning o'zgarishi va hokazo. Eng ko'zga ko'ringan hodisa bu aholining katta massasining bir hududdan boshqasiga ko'chishidir. Bu davr fanda Buyuklar davri deb nomlanadi xalqlar migratsiyasi Buyuk ipak yo'liga ham ta'sir ko'rsatdi. Garchi, bir tomondan, xalqaro savdo davom etgan bo'lsa-da, boshqa nuqtai nazardan qaraganda, bu davrdagi Buyuk Ipak yo'lini urf-odat va an'analar, san'at (arxitektura, dizayn san'ati, haykaltaroshlik va boshqa yo'nalishlar) tranzitida eng muhim omil sifatida ko'rish mumkin.

Ipak yo'lini qayta tiklashning zamonaviy konsepsiyalarini yaratishda O'zbekiston alohida o'rin tutadi. O'zbekiston rahbariyati 1993-yilda ilk bor Ipak

yo'lini madaniy o'zgartirish g'oyasini ilgari surgan va buning uchun tegishli tashqi siyosiy shart-sharoitlarni yaratgan edi. O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti ta'kidladi: – Respublikada tovarlar, kapital va ishchi kuchini davlatlararo tranzit qilish, iqtisodiyot, madaniyat va siyosat sohasidagi milliy manfaatlarni mujassamlashtirgan o'ziga xos mintaqaviy markazga aylanish uchun barcha zarur imkoniyat va shart-sharoitlar mavjud[7].

Yuqoridagi muammolarni hal etish uchun taraqqiyot va taraqqiyot yo'liga kirgan O'zbekiston, respublika rahbariyati ishonganidek, ko'plab nufuzli xalqaro tashkilotlarning teng huquqli a'zosiga aylanishi kerak. “Bu bog'liqlik mustaqillikning dastlabki yillarida O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.Karimov yozgan edi, “Respublikaning YUNESKOga, Atom energiyasini nazorat qilish bo'yicha xalqaro tashkilotga, Bosh assotsiatsiyaga a'zo bo'lishi uchun faol tayyorgarlik ko'rilmoqda. Savdo va tarflash uchun (GATT) va boshqalar[8].

Bizning fikrimizcha, “Zamonaviy ipak yo'li” loyihasi doirasida ishtirokchi davlatlar bilan madaniy-gumanitar hamkorlik asosida mazkur fundamental tadqiqotni o'zbek, rus va boshqa tillarga tarjima qilish, uning to'ldirilgan, qayta ko'rib chiqilgan versiyasini nashr etish maqsadga muvofiqdir. Keyin 1997 yilda Parijda (Fransiya) “Ipak yo'li – aloqa yo'li” tadqiqot dasturining yakuniy taqdimoti bo'lib o'tdi. Biroq bu tadqiqot rasman yakunlangan bo'lsa-da, Buyuk ipak yo'li tarixi va an'analarini o'rganish va xalqaro miqyosda targ'ib qilish ishlari to'xtab qolmadi. Xususan, 1999-yilda O'zbekiston radioeshittirish tizimida xalqning ma'naviy merosi va an'analarini asrab-avaylash va tiklashga qaratilgan “Radio Silk Road” dasturi yaratildi.

O'zbekistonda Buyuk Ipak yo'lini o'rganishga alohida ahamiyat berilmoqda. O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.A.Karimov tashabbusi va qo'llab-quvvatlashi bilan bu yerda madaniyat, ilm-fan, san'at, sayyohlik hunarmandchiligini qayta tiklash va rivojlantirish borasida faol ishlar amalga oshirilmoqda. Jahon sayyohlik tashkiloti shafeligida o'tkaziladigan xalqaro seminar o'tkaziladigan joy sifatida Toshkent shahri tanlangani bejiz emas, u jahon davlatlarini Buyuk Ipak yo'lini do'stlik va hamkorlik yo'liga aylantirishga chaqirdi.

Xususan, Markaziy Osiyo mintaqasining qayta ochilishi mintaqaning mavjud noaniq yoki salbiy qiyofasini o'zgartirib, mustaqillikka erishgan davlatlar uchun ham G'arb, ham Sharq bilan ikki tomonlama va ko'p tomonlama hamkorlikni yo'lga qo'yish uchun keng imkoniyatlar yaratdi.

Tarixan Buyuk Ipak yo'li Sharq va G'arbning savdo-iqtisodiy, madaniy, mafkuraviy va mafkuraviy yaqinlashuviga katta hissa qo'shgan, Markaziy Osiyo esa bundan geografik jihatdan naf ko'rgan. Xitoy olimi Abdulahad Xo'jayevning fikricha, “Buyuk Ipak yo'li ikkiga bo'lingan Sharq va G'arbni bog'lovchi, ularni yagona dunyoga birlashtirib, insoniyat tarixi rivojini yangi yo'nalishga undaydigan buyuk tarixiy karvon yo'lidir”[9].

Ipak yo'lining jahon tarixidagi o'рни va ahamiyatini inobatga olgan holda olimlar Ipak yo'lining rivojlanishini davrlarga ajratdilar. Xususan, tarix fanlari doktori dissertatsiyasida O.P. Kobzeva Buyuk ipak yo'li xronologiyasining turli tushunchalarini tahlil qiladi[10].

Buyuk Ipak yo'lini davrlashtirish, uning resurslaridan foydalanish davlatimiz iqtisodiyotini rivojlantirishda asosiy namuna bo'ldi. Shu o'rinda ishonch bilan aytish mumkinki, jahon ilmiy markazlari Buyuk Ipak yo'lini rivojlantirish uchun xalqaro grantlar va Ipak yo'lini qayta tiklashning zamonaviy konsepsiyalarini olishda juda ta'sirli yordam ko'rsatdilar.

Ta'kidlash joizki, O'zbekistonning Buyuk Ipak yo'lini madaniy o'zgartirish g'oyasini ilgari surish, buning uchun tegishli tashqi siyosiy shart-sharoitlarni yaratishdagi ustuvorligi Amir Temurning davlat hokimiyati va boshqaruvi tizimidagi alohida o'рни fonida yanada muhimroq bo'ldi. Sohibqironning yagona integratsiya savdo-iqtisodiy va madaniy-ma'rifiy makon haqidagi g'oyalari fonida, Baqtriya, So'g'd, Xorazm merosining tarixiy ahamiyati fonida ushbu tarixiy yo'lining diplomatik va madaniy tarkibiy qismlarini rivojlantirish, Farg'onaChoch sivilizatsiyalari. Mutaxassislarning to'g'ri ta'kidlashicha, Amir Temur yana bir bor Yevroosiyoning asosiy savdo yo'llarini yangi imperiya doirasida birlashtirdi[11].

O'zbekiston dastlab "Bir makon, bir yo'l" tashabbusini qo'llab-quvvatladi, uning amalga oshirilishi mamlakatlarimiz barqaror rivojlanishida muhim omil bo'lmoqda[12] – dedi Prezident Shavkat Mirziyoyev .

Bundan tashqari, 2018-yil 10-iyun kuni ShHTning Szindao shahrida bo'lib o'tgan sammitida Prezident Shavkat Mirziyoyev ShHTga a'zo davlatlarning birgalikdagi sa'y-harakatlari bilan Samarqand shahrida "Ipak yo'li" xalqaro turizm universitetini tashkil etish tashabbusini ilgari surgan edi[13].

Xulosa

Yuqoridagi fakt va dalillarni tahlil qilish Ipak yo'lining tiklanishiga oid zamonaviy tushunchalarning mohiyati va tuzilishi, vazifalari va ahamiyati haqida bir qator falsafiy xulosalar chiqarish imkonini beradi:

Birinchidan , Ipak yo'lining tiklanishining zamonaviy kontsepsiyalari, ko'tarilgan Xitoy bilan hamkorlikda Qozog'iston , Rossiya va boshqa mamlakatlarning ijtimoiy-iqtisodiy integratsiyasiga xizmat qiluvchi g'oyalar , qarashlar va yondashuvlar tizimi sifatida shakllanadi. Yevroosiyo mintaqasida joylashgan davlatlarning siyosiy va madaniy salohiyati va bu salohiyatni mamlakatlar taraqqiyotini jadallashtirish uchun safarbar etish. Yangi Ipak yo'li g'oyasi miloddan avvalgi 2-asrda faoliyat yuritgan qadimgi Buyuk Ipak yo'lining tarixiy misoliga asoslanadi .

Ikkinchidan , Ipak yo'lining tiklanishining zamonaviy kontsepsiyalari bilan ifodalanadi turli sohalarni rivojlantirishga qaratilgan ko'plab g'oyalar, qarashlar, yondashuvlardan iborat mintaqa mamlakatlari hayoti, davlatlararo munosabatlarni yaxshilash .

Uchinchidan , Ipak yo'lini qayta tiklashning zamonaviy konsepsiyasi quyidagi funksiyalarni amalga oshirishni nazarda tutadi:

iqtisodiy hamkorlikni yo'lga qo'yish bo'yicha mintaqaviy loyihalarni ilgari surish;

davlatlararo siyosiy munosabatlarni rivojlantirish bo'yicha mintaqaviy loyihalarni ilgari surish;

mintaqa xalqlari o'rtasida ijtimoiy hamkorlikni yaxshilash bo'yicha mintaqaviy loyihalarni ilgari surish;

To'rtinchidan, Ipak yo'lining tiklanishiga oid zamonaviy konsepsiyalarning ijtimoiy ahamiyati shundaki, u mintaqada davlatlarining ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va madaniy yaqinlashuviga, ularning savdo-iqtisodiy, transportkommunikatsiya, geosiyosiy aloqalarini muvofiqlashtirishga xizmat qila oladi.

adabiyotlar

1. Xodjaev A. Buyuk ipak yo'li: munosabatlar va taqdirlar.- T.: O'zbekiston Milliy Entsiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2007. -B.166.
2. F. Richthofen haqida batafsil ma'lumot uchun qarang: Ferdinand Freiherr von Richthofen (1833-1905) // www.richthofen.de.
3. Xodjaev A. Buyuk Ipak yo'li: aloqalar va taqdirlar. (Xitoy manbalari va adabiyoti asosida). Ikkinchi kengaytirilgan nashr. - T., 2018.- B.18
4. Andre Gunder Frank. Markaziy Osiyoning markaziyliigi. - Amsterdam: Universitet nashriyoti, 1992. - P.57.
5. Rtveladze R. Buyuk ipak yo'li. ensiklopedik ma'lumotnoma. Antik davr va ilk o'rta asrlar. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. T.1999.B.-9.
6. Zardaryon M. Buyuk Ipak yo'li: tarixi, kon'yunkturasi, istiqbollari // Markaziy Osiyo va Kavkaz, 1999 yil, 5-son.
7. Qarang: Karimov I.A. O'zbekiston – bozor munosabatlariga o'tishning o'ziga xos modeli // O'zbekiston: milliy istiqbol, iqtisodiyot, siyosat, mafkura. T.1.– T.: O'zbekiston, 1996. – B.278.
8. Karimov I.A. O'zbekiston – bozor munosabatlariga o'tishning o'ziga xos modeli // Karimov I.A. O'zbekiston: milliy istiqbol, iqtisod, siyosat, mafkura.T.1.– T.: O'zbekiston, 1996.– B.319.
9. Xodjaev A. Buyuk ipak yo'li: munosabatlar va taqdir.-T., 2007.B-31
10. Kobzeva O. Buyuk ipak yo'li: o'rganish muammolari va tiklanish istiqbollari tahlili. - T., 2010 yil.- B.383.
11. Latov Yu.V. Buyuk Ipak yo'li – jahon iqtisodiyoti va globalashuv muqaddimasi // Tarixiy-iqtisodiy tadqiqotlar, 2010 yil, V.11, 1-son. - B.123-140.
12. Mirziyoyev Sh. Xalqlarimiz birgalikdagi sa'y-harakatlar samarasini haqiqatda his qilishi kerak...// www.uza.uz,2019-yil, 27- aprel.
13. O'zbekiston – Xitoy: barcha sohalarda hamkorlikni chuqurlashtirishning yuqori dinamikasi. "Dunyo" axborot agentligi. "Pravda Vostoka" gazetasi. 2022 yil 13 sentyabr. www.yuz.uz